

den utomordentliga

Fritänkaren

Nr. 82 Advent 1999

Åttonde årgångens första nummer.

Innehåll :

Fritänkarens avsikter	2
Fritänkarens litterära giv	2
Bitterhetens tröst - revolutionär dikt	3
Shakespearedebatten, del 19 : <i>Mysteriet William Shakeshafte</i>	4
Den eviga Fritänkardebatten	6
Musik som esoterik, av doktor Solomon Gold.	6
Den försynte Amilcare Ponchielli	7
Filmer	8
Kulturkalender, december '99	11
<i>Europa:</i>	
Konvalescensresan, del 2 : <i>Rumänsk mardröm</i>	11
Magsårsflykten, del 7 : <i>Cesar och Manuel</i>	13
Lyckoresan, del 12	15
Europeisk turné, del 18 och avslutning	17
<i>Indien & Tibet :</i>	
Nya vägar i Indien, del 11	18
Den omöjliga resan till Leh, del 6 : <i>En framstöt mot Zoji La</i>	20
Våld eller icke-våld - Tibets ödesfråga, av Johannes B. Westerberg och doktor Sun.	22
Tibetnyheter	23
<i>Annat :</i>	
Kort om Odd Fellow-sällskapet	23
Föreningen för Höviskhetens Främjande	24

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer.

Den beräknas utkomma med 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 21.11.1999

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Fritänkarens avsikter.

Låt oss inleda vår nya årgång med något av en programförklaring. Det har ibland sports varför Fritänkaren publiceras och vad som är dess mening. Låt oss i all blygsamhet presentera våra små ambitioner.

Georg Friedrich Händel förklarade en gång, att vad han ville med sin musik var att göra människor bättre. Det kan inte sägas enklare och bättre. Han var om något en fritänkare, som utmanade hela kyrketablissemangen med sin självsvåldiga tonsättning av "Messias" till texter ur Bibeln som han helt godtyckligt hade valt ut själv. Vår avsikt är någonting liknande. Vi vill gärna genom impulser stimulera folk i deras hjärtan och själar till att få nya impulser, tänka nya tankar, få upp ögonen för nya värden i livet och gärna ompröva sina värderingar. Som Dostojevskij sade: "Den som inte kan tvivla kan heller inte tro." I vårt senaste nummer har doktor Tolls förklaring av hur Jesus knappast dog på korset vållat vissa rabalder, men ej heller han hade några som helst destruktiva avsikter. Att det framkommer nya rön i intressanta frågor behöver inte alls betyda att gamla värderingar måste nedvärderas. Tvärtom: ju mer man vet om en sak, t.ex. Shakespeare eller Jesus, världens två mest omdiskuterade personfrågor, desto fler pusselbitar har man till ett pussel som ändå aldrig kan bli helt färdigt; och slutresultatet i sådana projekt, att komma så nära sanningen som möjligt, borde ju ligga i allas intressen, eller hur?

Vi vill då främst stimulera fantasin och tankeflykten genom kulturella impulser; och litteraturen, musiken och filmen har varit våra främsta medel. Därmed är det också vår önskan att i någon mån försöka råda bot på skyggglappsmentaliteten, det som Erik Gustaf Geijer kallade "skörbjugg i själen" hos svenskarna, den dåliga vanan att klamra sig fast vid vad man redan hjärntvättats med och inprogrammerats i så till den grad att man inte längre har någon distans till det - därför är det så nyttigt och nödvändigt med tvivel och omprövningar.

Så upp med ridån för fantasin och själens flykt, för evig upptäcktsfärd inom kunskapens och själens område, för psykets befrielse och ständiga utveckling, till godo för alla!

Fritänkarens litterära giv.

"Som författare i dagens Sverige måste man tyvärr räkna med maximalt dålig behandling. Diktare är i vår tid i vår värld inte välkomna och allra minst i Sverige. Har du då dessutom ett utländskt namn reduceras dina chanser ytterligare, och saknar du kontakter är dina chanser närmast noll. Det enda du då kan gardera dig med är ett tålmod utan gränser. Lektorerna på förlagen kommer att såga dig lika lätt och samvetslöst som kommandanterna på Auschwitz lät vem som helst försvinna i kremeringsugnarna. Dramaturgerna på teatrarna kommer att älska att avrätta dig med besked på ett så svidande sätt som möjligt, ty de har inga andra att kunna ge sig på utom stackars blottställda gröngölingar som frivilligt erbjuder sina huvuden åt bödlarna i tron att dessa ska ha vett att ta vara på deras tankeinhåll. Om du inte är korrumpierad och inte heller vill bli det är i princip din enda säkra chans att starta eget. Då räddar du i alla fall din integritet och kanske ditt verks beständighet, om det dock aldrig kan ge dig den framgång och det erkännande som du kanske förtjänar."

- en veterans råd till en sedan 30 år refuserad författare.

"Vet ni att det finns personer i detta land som vill dra ner vårt modersmål till pressbyrålitteraturens nivå och ge ut Selma Lagerlöfs böcker i förkortat och förenklat skick, så att även svenskar som inte lärt sig stava och prata rent skall läsa dem, hon,

som har det renaste och vackraste språket i Norden? Har ni sett den nya Bibelöversättningen med dess kategoriska uteslutning av vackra gamla ord, för att det finns personer som inte vill lära sig förstå sådana ord? De vill utrota konjunktiven! De vill förstöra vår framtid! Konjunktiv är ju alltid en förutsättning av framtida möjligheter, och den dimensionen vill de ta bort för evigt från vårt språk! De vill sätta vårt modersmål i tvångströja och begränsa det till den vulgäraste torftighet! Den nitälskande Guden vill de göra om till en svartsjuk Gud, som om kärlek och svartsjuka var samma sak! 'Herren är min herde, och därför har jag allt vad jag behöver' - det vill de göra Bibeln till, de grobianerna, som vill profanera och kommersialisera den andliga odlingen och därmed förinta den! Är det inte förskräckligt? Vårt enda riktigt underbara litteraturhistoriska kapitel är ju 1880- och 90-talen, då Strindberg, Viktor Rydberg, Selma Lagerlöf och Verner von Heidenstam skapade den vackraste svenska som någonsin talats, och den finns bevarad om någonstans just i den gamla Bibelöversättningen! Och den vill de avskaffa och ersätta med modernt gångbar vulgaritet! Hebreiskan har ju förblivit exakt densamma i tre tusen år! Varför ska vi då med flit försämra svenskan?"

- upprörd tant i romanen *"Stadens pärla - en ryslig rivningshistoria"*, en bittert samhällskritisk dokumentär från 1982 som handlar om förintelsen av Masthugget, Annedal, Landala, Olskroken m.fl. idylliska stadsdelar i Göteborg, som blev offer för rivningsraseriet, samt om öden i samband med den katastrofala idyll-ödeläggelsen. Romanen finns tillgänglig hos oss - två delar av tre är nu färdigt redigerade.

"Det största handikappet i svensk teaterkultur idag är försummandet av de äldsta och anrikaste teatertraditionerna, där ordet var allt och de ytliga effekterna minimala. Vad som åsyftas är det gamla grekiska dramat, det elisabetanska dramat på blankvers och de franska klassiska dramerna på alexandriner. Denna teatertradition, i vilken diktionen och uppbärandet av språket som dramats puls är A och O, lever ännu i övriga Europa, men i Sverige är den grovt försummad idag, som om framsluddrade socialrealistiska mardrömmar i depressiv gråhet kunde ersätta den.

Jag vill inte stryka ett streck över all modern dramatik. Jag önskar bara att den gamla teatertraditionen med tonvikt på språkets klang och skönhet skall få fortsätta leva vid sidan av allt det experimentella. Ingenting blir bättre av att förträngas, glömmas och ignoreras, men ur den dramatik som bestått i 2500 år kan man alltid lära sig något nytt, då den är och förblir outslitlig."

- ur ett förord till ett av våra ständigt refuserade dramer.

Bitterhetens tröst

- revolutionär dikt.

Vad rör oss Kafkas helvete?
Den meningslöse Joyces orddiaréer är mer tråkiga
och intetsägande än vanliga telefonkataloger.
Och varför är Samuel Beckett så berömd?
Vad är det för meriter i att vara konstig och absurd?
Det kan ju vem som helst och alla dårar vara.
T.S.Eliot är en annan slående bedrövlighet bluff.
Att meningslöst upprepa samma rader är den nya poesiteknik han uppfann,
som om det var något märkvärdigt och högst sensationellt.

I Ryssland fanns en annan narr vid namn Vladimir Majakovskij.
Han kom långt igenom att ta ställning för tsarmördarna och alla anarkister
genom ackompagnemang av rå, brutal och vrålad nonsensdikt.
Men dessa fula och förvridna poesikarikatyrer och författarkläpare
har genom tomt bisarreri tillåtits dominera detta sekel,
höjts till skyarna, förklarats som odödliga genier
för att ingen någonsin har kunnat ropa: "Dessa kejsare är utan kläder!"
Tacka vet vi då stilister som Dimitrij Meresjkovskij, Stefan Zweig
och Frans G. Bengtsson, Joseph Conrad, Graham Greene och Daphne du Maurier.
De är åtminstone begripliga och mänskliga och skriver vackert
och har något att berätta. Mänskligast av alla var dock Selma Lagerlöf.
Varför får man inte längre skriva vackert och ordentligt,
nyansera och beskriva genom adjektiv, ha ideal och vara dessa trogen?
Varför är ordrikedom en nackdel,
när ju motsatsen blott innebär förflackning och en reducering av vårt språk,
som ju i stället borde utvecklas beständigt?
Nej, vi delar icke tidens andliga och kulturella anarki.
Vi håller oss till tidlöshetens ideal
och koncentrerar oss på att ha saker att berätta
och att göra det så gott vi kan med ärlighet,
och ve den som försöker hindra oss att ta ut svängarna!

John Bede
Beatrice Fersen
C. Lanciai
Laila Roth
Johannes B. Westerberg

Shakesperaredebatten, del 19 : Mysteriet William Shakeshafte.

I detta tidernas dunklaste ämne är man tacksam för den minsta lilla ljusglimt som kan upplysa oss i det kompakta mörker som omger mysteriet kring Shakespearedramernas tillkomst. Fallet William Shakeshafte är en sådan liten ljusglimt.

Det framgår ur ett flertal Shakespearedramer att dess författare var inne i den katolska tankevärlden och följaktligen borde ha haft katolicismen som bas i sin uppfostran om han inte rentav var katolik själv. År 1757 fann man gömt i det Shakespeareska familjehuset i Stratford ett hemligt dokument enligt vilket John Shakespeare, skådespelarens fader, bekänner sig till katolicismen. Den som tycks ha lyckats vinna John Shakespeare för katolicismens sak synes ha varit en viss Edmund Campion från Lancaster, katolikernas kärnområde i England, vilken person synes ha stått i centrum för en hel krets katoliker i Stratford. Fyra av de fem privatlärare (*tutors*) som William Shakespeare kan ha haft var katoliker från Lancaster som hörde till denna krets.

Mot slutet av 1570-talet förekom det en ung skådespelare uppe i Lancaster vid namn William Shakeshafte. 1937 lanserades den teorin, att sagde William Shakeshafte torde ha varit självaste William Shakespeare, ty William Shakespeares farfars namn var Richard Shakeshafte. Enligt denna teori skulle pappa John ha skickat upp sin son till Lancaster för att där förkovra sig i såväl bildning, teater och katolska partiklickar och för säkerhets skull försett honom med ett inkognito-namn, hans egen faders avlagda. Denne helt unge skådespelare William Shakeshafte måste ha varit katolik, då han förekom inom kretsen av den ärkekatolska familjen Hoghton

av Hoghton Tower i Lancaster, vilken familj torde ha litat på den unge aktörens solidaritet och försett honom med en skyddande anonymitet. Man får inte glömma, att drottning Elisabet faktiskt avrättade 200 katoliker under sin regeringstid. Två av dessa var bröderna John och Thomas Cottom, den förre lärare i Stratford 1579-81. Edmund Campion, John Shakespeares katolske vän, tog dem med till Lancaster och Hoghton Tower 1580, och två år senare halshöggs de i Towern i London för stipulerade landsförrädiska stämplingar i katolsk riktning.

Denna teori skulle förklara en hel del. Det skulle framför allt förklara varför det Shakespeareska språket är så påtagligt dominerat av nordengelska dialekter och uttryck. Det skulle även göra länken tydligare mellan W. Shakespeare och den gåtfulle William Stanley, earlen av Derby, katolikernas ledare och tronpretendent samt överägaren till alla William Shakespeares olika teatersällskap.

William Shakespeare skulle alltså genom sin far tidigt ha bragts till att omfatta katolicismen, skickats av sin far och sina lärare upp till katolikernas intrigcentrum Lancaster, tidigt lärt sig agera anonymt inkognito och tidigt kommit in i teatervärlden och funnit dennas förklädnader ett bra medel till att både skydda sig och överleva. Han skulle därigenom tidigt ha lärt sig undvika Christopher Marlowes misstag att ställa sig mitt på scenen och blottställa sig för makthavandes avund och intriger. Christopher Marlowe exponerade sig totalt från början och dolde ingenting av sina sympatier och ställningstaganden, medan William Shakespeare aldrig någonsin exponerade sig utan förblev en doldis livet ut - och inte bara överlevde utan blev Stratfords mest välbärgade man.

Vad dessa teorier inte kan förklara är de Shakespeareska dikterna från 1633 på gravstenar tillhörande familjen Stanley, som ej kan ha författats tidigare. Ej heller kan dessa teorier förklara det enligt doktor Mendenhall fastställda faktum att Marlowes och Shakespeares litterära stil är fullkomligt identiska med varandra.

Som det tyngsta argumentet för att Marlowe inte var Shakespeare har innehållet i förordet till *The First Folio* (1623, året för Shakespeares änkas bortgång,) brukat framhållas, där en lång rad av William Shakespeares teaterkolleger, främst Ben Jonson, vittnar fördelaktigt om honom. Calvin Hoffman, den främsta förkämper för Marlowe-teorin, som gick bort nyligen men in i det sista hävdade att han hade bevis för att Marlowe var Shakespeare, bortförklarar dessa Shakespeare-vittnesbörd med, att Ben Jonson skrev vad som helst för pengar. Det kan dock visa sig något svårare att bortförklara hur eventuellt Christopher Marlowe från Canterbury kunde tillgodogöra sig en nordengelsk dialekt som dominerande språkkaraktistik.

Bindande bevis saknas fortfarande, och frågorna är flera än någonsin: Är något av dokumenten i fallet William Shakeshafte förfalskade? Kan John Shakespeares bekännelse till katolicismen, upphittad först 1757, vara en förfalskning? Kan Ben Jonson verkligen ha burit falskt vittnesbörd i *The First Folio* om sin avlidne kollega i så berömmade ordalag? Och varför råkar diktarens mörka period av förtvivlade avgrundsdramer sammanfalla så exakt med William Stanleys uppslitande mångåriga rättsprocess med sin egen familj, så att till och med diktarens sista period av harmoniska sagospel vidtar exakt just när denna rättsprocess äntligen är över?

En kollega till oss i England skrev, att det vore skönt om William Shakespeare vore den ende skyldige till Shakespeares verk, för då slapp man ändra på någonting. Vi kunde bara försäkra honom om, att tills vidare varken Shakespeare, Marlowe eller Stanley kunde uteslutas som skyldiga i fallet.

Till sist återstår alltid den fråga, som de alla tre skulle ha kunnat ställa en dum och nyfiken eftervärld: Vad spelar det för roll vem som skrev dramerna? Huvudsaken är ju att de lever!

Den eviga Fritänkardebatten.

Vid den bejublade skaldjursfestivalen på Viktoriagatan i november '99 framkom det, att en av våra äldsta, trognaste och mest respekterade läsare öppet och beslutsamt vågade bringa i tvivelsmål doktor Sandys existens. Sedan inledningen av Fritänkarens annaler har detta problem efterföljt oss som ett virus, att läsare ifrågasatt i princip samtliga våra medarbetares existens, främst Johannes B. Westerbergs men även John Bedes men aldrig tidigare doktor Sandys. Eftersom detta är en nyhet ser vi oss nödsakade att åter aktualisera denna från början absurda debatt.

Gemensamt för alla läsares ifrågasättande av Johannes B. Westerbergs, John Bedes och nu även doktor Sandys existens är att de aldrig kommit med något belägg för sina enbart subjektivt förhastade slutsatser. Det bara tas för givet att alla dessa olika personligheter är produkter av redaktörens fantasi utan någon motiveringsförklaring och utan några argument alls för sådana subjektiva antaganden. Endast Laila Roth har tills vidare besparats skymfen av att utan sakskaäl få sin existens förnekad av läsare av Fritänkaren.

Men låt oss för det djärva tankeexperimentets skull antaga att redaktören ensam skrivit allt vad John Bede, Johannes B. Westerberg och doktor Sandy m.fl. skrivit och uttalat. I så fall skulle ju äran för allt detta skrymmande material tillkomma redaktören, och därigenom skulle ju hans arbete bli ännu mer beundransvärt än om han bara redigerade och återgav andras tankar och alster. Emellertid har han aldrig någonsin försökt tillskansas sig denna ära för dessa andras produktioner, och det är obegripligt varför vissa läsare ej vill unna våra högt värderade medarbetare och vänner den ära som tillkommer dem för deras bidrag, och att dessa läsare ej som redaktören vill respektera dessas krav på anonymitet, vilket redaktören till fullo respekterar sina värderade medarbetares skäl till att vidmakthålla. Att ej alla dessa skäl närmare kan belysas, åtminstone inte ännu, ber vi våra läsare ha fördragsamhet med. Därmed kan vi ej heller infria vissa läsares önskemål om fotografier på vederbörande personer som belägg för deras existens, då Fritänkaren av tekniska skäl aldrig publicerat och ej heller har för avsikt att börja publicera bilder. Det enda vi kan bidra med i den vägen är verbala signalement, vilket ej sällan redan förekommit. Vidare måste ju läsarna förstå, att om vi infriade somligas önskemål att förneka existensen av doktor Sandy, Johannes B. Westerberg och John Bede m.fl., så skulle vi ju löpa risken att förlora kontakten med dessa. Som våra medarbetare har de rätt att ställa villkor, och om de gör detta måste vi respektera dessa, i synnerhet om deras villkor involverar krav på sekretess och diskretion.

Vi ber våra läsare ödmjukt om tillgift för våra av ekonomiska och humanitära skäl nödvändiga reservationer i denna känsliga fråga.

- red.

Musik som esoterik, av doktor Solomon Gold.

"Det var Beethoven som sade, att musiken är en högre uppenbarelse än filosofin och religionen; och han visste vad han talade om. Det finns inget mer esoteriskt än musiken, inte Platons och Pythagoras filosofier och system, inte Dantes allegorier och inte alla filosofer i hela världshistorien går upp mot ren musik. Endast ordet är kanske väsentligare än musiken genom sin makt men bara då som medel till att dokumentera sanningen och i synnerhet då den mänskliga sanningen. Bara med ordets hjälp kan man till exempel göra musikens väsen rättvisa."

- doktor Solomon Gold i romanen "Stadens pärla", som nu är under utgivning.

Den försynte Amilcare Ponchielli (1834-86)

Det finns många paralleller mellan Ponchiellis och Verdis liv. Båda kom från ytterst enkla byförhållanden, men om Verdi mötte oerhörda svårigheter på livets väg i form av både yttre motgångar och katastrofer jämte egna personliga blockeringar, så gick Ponchiellis karriär tämligen spikrakt med raketfart utan något som kunde stoppa honom. Vid tio års ålder hade han redan komponerat en symfoni, vid 20 var han färdigt utexaminerad från konservatoriet i Milano i ämnena musikteori, piano och komposition, och vid 22 hade han komponerat sin första opera, "*I promessi sposi*", "De trolovade", Alessandro Manzonis stora italienska nationalroman, som ehuru ständigt omarbetad alltid förblev Ponchiellis mest framförda opera i Italien.

Han hade det alltså tämligen lätt för sig, till vilket bidrog hans vinnande personlighet. Han var en utomordentligt sympatisk och ödmjuk man, som hellre drog sig undan än deltog i intriger, som aldrig gjorde reklam för sig eller försökte forcera sina verk, och som alltid böjde sig för andras viljor. Hans enda svårigheter härrörde från denna ovilja att hävda sig själv. Han skulle ha fått en tjänst vid Milanokonservatoriet som lärare i kontrapunkt men manövrerades ut av intriger och andras nepotistiska intressen. Som operakompositör drogs han i årtal med eländiga librettoförfattare, varför hans operor ofta misslyckades, tills han fick tag på Arrigo Boito, (sedermera Verdis favoritlibrettist och diktaren till dennes sista operor "*Otello*" och "*Falstaff*" utom kompositör själv,) som gav honom tillfället till hans största opera, "*La Gioconda*" 1876. Han var då redan lyckligt gift och fick tre barn innan han gick bort alldeles för tidigt vid bara 51 års ålder.

Operan "*La Gioconda*" förtjänar ett omfattande kapitel för sig. Den förblir en av operahistoriens mest märkliga operor genom sin oerhörda dramatiska slagkraft. Arrigo Boitos libretto är kanske dennes mest genialiska bidrag till operalitteraturen. Av en extremt överspänd Victor Hugo-pjäs, långt värre än både "*Rigoletto*"-förlagan och "Ringaren i Notre Dame", har Boito sammanställt ett stycke bländande virtuos operadramatik. Den saktmodige Ponchielli saknade kanske det överväldigande blodfulla temperament som denna text krävde, men bitvis gör hans musik operatexten mer än bara rättvisa.

Det hela tilldrar sig i Venedig på 1600-talet. Huvudpersonerna är den intagande skönheten "*La Gioconda*" som lever ensam med sin blinda mor men åtrås vanvettigt av skurken Barnaba, en äventyrare av värsta slag. För att komma åt *La Gioconda* drar han sig inte för att anklaga hennes blinda mor för häxeri. Denna intrig kompliceras av att stadens storinkvisitor Alvise, som äger att döma *La Giocondas* blinda moder, råkar ut för det ödet att hans hustru Laura lämnar honom. Han får alltså händerna fulla med dels målet mot *La Giocondas* blinda mor och med att sätta efter sin fru som rymt med den adle gennesaren Enzo Grimaldo. Laura och Enzo älskar varandra innerligt, men intrigerna kompliceras ytterligare av att det finns en annan som älskar Enzo än mera innerligt, och det är ingen annan än *La Gioconda* själv.

För att ställa sig väl hos storinkvisitorn och komma åt *La Gioconda* förräder skurken Barnaba Lauras flykt och Enzo åt Alvise. Denne dömer sin hustru till döden, men *La Gioconda* råkar befinna sig på samma skepp som flyktingarna och börjar intrigera. Skurken Barnaba får som lön för sina intrigers mödor både *La Gioconda* och hennes blinda moder i sitt våld, men före det har *La Giocondas* manövrers mekanismer redan börjat rulla. Genom hennes kärlek och självupppoffring kommer Laura och Enzo undan och får varandra medan hon ger sig åt skurken Barnaba. Denne har då brutit alla sina löften till *La Gioconda* och låtit mörda hennes blinda moder, men *La Gioconda* överlistar honom ändå: just när han tror sig ha vunnit henne stöter hon dolken i sitt bröst, ett självmord mera spektakulärt och effektivt än Madame Butterfly.

Operan är oförglömlig genom framför allt huvudpersonen La Giocondas karakterisering. Hon älskar innerligt och totalt men avstår från denna kärlek för att i stället offra sig fullständigt. Hon inte bara står på samma nivå som Isolde, Madame Butterfly, La Traviata och Tosca utan överträffar i viss mån dessa genom att till sin tragedi och totala självuppoftning föga en överväldigande dramatisk effektfullhet. Hennes självmord är lika dramatiskt som Toscas, men Tosca räddar inte någon, medan La Gioconda faktiskt har räddat kärleken.

Det hör till saken att Ponchielli var lärare åt både Puccini och Mascagni. Det var Ponchielli som uppfordrade Puccini till att börja komponera operor, och många av de mest typiska och slagkraftiga elementen i Puccinis och Mascagnis bästa operor skönjer man tydligt redan i Ponchiellis "*La Gioconda*": den djärva koloriten, de extrema passionerna, de överteatraliska effekterna, den in absurda uppskrivade dramatiken. Verdi kunde aldrig åstadkomma något sådant utan höll sig konsekvent och nästan puritanskt inom anständighetens gränser. Både Tosca och Madame Butterfly är otänkbara utan La Gioconda, och det är nästan övertydligt hur både Puccini och Mascagni inspirerades till att överskrida alla gränser för dramatisk hänsynslöshet genom Ponchiellis exempel. Genom Boitos fantastiska libretto kunde Ponchielli bryta den väg som pionjär vilken sedan Puccini, Leoncavallo och Mascagni med de andra veristerna kunde ta ut svängarna i och exploatera fullt ut.

I "*La Gioconda*" ingår även den lilla oskyldiga baletten "Timmarnas dans", som blivit Ponchiellis signatur inför evigheten. Walt Disney har illustrerat den med dansande strutsar, flodhästar och krokodiler i "*Fantasia*", och till och med Cornelis Vreeswijk har stulit Ponchiellis melodi ("Brev från kolonin"). Musiken är det mest finurliga och raffinerade som Ponchielli komponerat och visar om något vad denna mästare var förmögen till när han väl en gång gavs fritt spelrum. Han förblir den störste operatonsättaren i Italien vid sidan av Verdi före den "nya skolan" och hade kunnat tävla med denne, om han inte åsidosatts av intriger, och om han fått leva längre.

*****

I förra numret åskådliggjorde vi 1600-talsmästaren Alessandro Stradellas liv och karriär. Hans öde gjordes omsider till opera av den f.d. adelsmannen Friedrich von Flotow, som familjen ville ha till diplomat men som föredrog att bli tonsättare. Denna opera "*Alessandro Stradella*" blev kompositörens mest populära efter "*Martha*" men innehåller dock många oegentligheter. Framför allt förekommer inte den viktigaste damen i Stradellas liv och den enda trogna: den svenska drottningen Christina, troligen själva nyckelpersonligheten till Stradellas oemotståndliga charm, omåttliga fåfänga och märkliga öde.

Vi nämnde att han mördades på Piazza Bianchi i Genua, men piazzan heter Banchi och är som namnet anger torget vid bankerna och själva börsen, Genuas då centralaste plats. Man kan ännu idag se precis var Alessandro Stradella blev lönnmördad med besked av sin älskarinnas svartsjuka äkta mans lejda mördare.

Filmer.

Det har hunnit bli åtskilliga sedan senast. Man har förstås gått och sett "*Eyes Wide Shut*", den omdiskuterade sista filmen av Stanley Kubrick, som han precis hann göra färdig innan han kolade av, (*to cool off* på amerikanska.) Man kommer inte ifrån att den är oerhört verkningsfull och kanske den bästa av alla hans filmer. Den bygger på en novell av Arthur Schnitzler, den skabröse sekelskiftesförfattaren i Wien; novellen heter *Traumnovelle* och beskriver precis vad filmen handlar om: hur omöjligt

det ibland är att skilja mellan dröm och verklighet. *Storbyn* är oerhört freudiansk. Den vackra hustrun till en snygg och väletablerad läkare berättar att hon i tankarna bedragit honom med en marinofficer, men bara i tankarna. Detta upplever han som något mera krisartat än om hon hade gjort det i verkligheten. I en nästan psykotisk kris råkar han ut för en rad osannolika äventyr: dottern till en nyss avliden god vän till honom försöker förföra honom, han följer med en prostituerad in och blir avbruten just när han ska gå i säng med henne av att hans fru ringer upp honom på hans mobiltelefon, och slutligen hamnar han genom högst märkvärdiga förvecklingar i ett hemligt ordenssällskap där alla, män och kvinnor, bär masker. Tillställningen äger rum på rena sagoslottet och utmynnar i kanske filmhistoriens märkligaste bordellschildring. Detta är filmens höjdpunkt, och scenerna inifrån detta ordenssällskaps ritualer är det mest imponerande (rent bildkompositionsmässigt) som Kubrick någonsin har gjort. Dessa monumentala scener sticker totalt av från hela filmen, som annars genomgående är av mycket intim och instängd karaktär; vilket ytterligare förhöjer detta centraldramas överväldigande monumentaleffekt.

Sedan fortsätter det att bära utför, tempot blir långsammare och långsammare, man börjar längta efter att filmen ska ta slut men den tar aldrig slut, och som om det inte räckte med det redan allt släpigare tempot så kryddas dessutom dialogen med att varje person som får en fråga ställd till sig först måste upprepa den frågan för sig själv innan han eller hon känner sig kapabel att svara på den - värre än Ingmar Bergman, alltså. Efter 2 1/2 timmar är filmen äntligen slut, men den förblir oförglömlig genom sin överklighetsprägel över sin osannolika verklighet och den genomgående utsökta scenografiska kompositionen.

Det är inte den enda viktiga film som går nu. *"Fallet Winslow"* är en annan betydligt intelligentare, mer levande och framför allt mera skärpt film med sprudlande dialog, intressanta karaktärer och en sann historia som bakgrund om pojken, som relegeras från sjöbefälsskolan då allt tyder på att han stulit pengar från en kamrat. Han menar sig vara oskyldig, fadern tar hans parti och går till domstol med fallet och bekrigar hela parlamentet och hela nationen med den äran. Pjäsen är Terence Rattigans och filmades redan för 50 år sedan (med Robert Donat som advokaten) med samma slående resultat då, men den här versionen är ändå ett strå vassare genom framför allt sin noggrannare dokumentering av tidsinramningen strax före första världskriget.

"Te med Mussolini" är lika sevärd, Franco Zeffirellis skildring av verklighetssagan om de engelska tetanterna som blev kvar i Florens under andra världskriget och internerades som statsfiender, fastän de haft te med Mussolini. De spelas av Joan Plowright (Mrs. Laurence Olivier), Maggie Smith samt Cher som excentriskt amerikanskt inslag i miljonärsklass: det är hon som utlyser hela thrillern, vilket hon gör med den äran. Vi har aldrig sett en film med Cher där hon inte gjort utmärkt väl ifrån sig, men här har hon någon svårighet att slå ut Joan Plowright och Maggie Smith, då ju varken fascister, nazister eller ens skottar kan klara av dessa formidabla tevidunder under hela det andra världskriget.

Även Shakespeare kan man njuta av på repertoaren, där Michelle Pfeiffer spelar Titania i *"En midsommarnattsdröm"*, där en stor del av handlingen äger rum på cykelsadlar. Det cyklas för det vildaste under hela föreställningen, och alla störtar omkull med sina cyklar stup i kvarten till slut till och med i en enda stor gytjepöl, vad nu det ska vara bra för. Filmatiseringen av denna Shakespeares mest erotiska pjäs påvisar tydliga influenser från Kenneth Branaghs *"Mycket väsen för ingenting"*: samma toscanska slott, samma landskap, samma atmosfär, fast kanske ännu mer italienskt - hela filmen är gjord i Cinecittà utanför Rom. Naturligtvis är clownen Kevin Cline bra som Botten, men Roger Rees är ännu bättre som byhantverkarnas regissör.

Sydney Pollack medverkar i en av rollerna i Kubricks sista film och gör så även i sin egen film "*Random Hearts*", på svenska "*Stulen lycka*", en lugn och angenäm kärleksfilm med Harrison Ford och Kristin Scott Thomas, samtidens kanske två mest pålitliga skådespelare - de har alltid gjort mer än väl ifrån sig, Thomas senast i "*Den engelska patienten*" - det var hon som var den enda damen som blev över i "*Fyra bröllop och en begravning*". Hon gör alltid intressanta roller och är i samma klass som Greta Garbo och Catherine Deneuve. Här råkar hon ut för att hennes man sedan femton år har ihop det med Harrison Fords hustru, och båda äktenskapsbrytarna råkar sedan omkomma tillsammans i en flygolycka. Först då får Harrison Ford och Kristin Scott Thomas veta hur otrogna de kära omkomna har varit. Naturligtvis finner därigenom Harrison Ford och Kristin Scott Thomas varandra men långt ifrån utan blandade känslor. Intrigen är intressant och spelet just så utsökt som man kan vänta sig av två så förnäma förmågor.

En annan mycket omtalad film är 16-millimeterexperimentet "*The Blair Witch Project*", som fått ampla lovord till och med i Time International. Möjligen är filmen bra som manual över hur man *inte* ska bära sig åt i vildmarken. Dessa tre ungdomar gör allt det som man absolut inte får göra ute i naturen. Det allra sista man får göra är att tappa huvudet, och det är det första de alla tre gör, och det gör de totalt med en gång. Så som de bär sig åt kan det inte sluta annat än med oundviklig katastrof för dem alla tre. Man blir bara förargad på deras dumhet och tafflighet, som hela tiden går *from bad to worse*. De är precis som de tre stackars storstadsmänskorna i Jack Londons "*Skriet från vildmarken*" som i sin gränslösa inkompetens och dumhet slutligen drucknade alla tre mot bättre vetande och fullkomligt i onödan. Det är kanske därifrån dessa tre stupida karaktärer är hämtade. Här tycks de inne i ett s.k. spökhuis i ren hysteri slå ihjäl sig med att ränna huvudena mot dörrposter den ena efter den andra. Att de i en sådan total dumhet måste bli lätta offer för lokala naturkrafter behövs det ingen film för att ge detaljerade instruktioner om.

Lyckligtvis har även TV visat några bra filmer som tröst. Två gånger har man fått njuta av John Schlesingers alltid excellenta regi i "*Pacific Heights*" (om hur omöjligt det är att bli av med en omöjlig hyresgäst) och "*The Innocent*" (med Anthony Hopkins, Campbell Scott och en ny ung Ingrid Bergman: hennes egen dotter Isabella Rosellini, lika vacker och förtjusande som modern, rena rama kopian, -) i en märklig spionhistoria från Berlinmurens första dagar, som visar hur omöjligt det kan vara för en skönhet som Ingmar Bergmans dotter att bli av med en omöjlig äkta make - men hon lyckas till slut, men får dock inte den hon vill ha utan en annan.

En annan superb thriller var sannsagan om "*Citizen X*", seriemördaren i Rostov (Ukraina) med 42 offer på sitt samvete, de flesta barn. Ukrainas kriminalpolis hade att utgå ifrån, att seriemördare var en omöjlighet i Sovjetunionen, och om en sådan ändå fanns så kunde han omöjligt vara medlem av partiet. Det visade sig att dessa kriminalpoliskommittéer hade fel på samtliga punkter. Det krävdes en general som Donald Sutherland och en dag-och-natt-arbetande arbetsmyra med stålpsyke som Stephen Rea för att få fast seriemördaren, efter att denne redan en gång frigivits sju år tidigare då han varit medlem av partiet. Stephen Rea hade lyckats arrestera honom och misstänkte honom starkt, men det att han var partimedlem ledde till att han fick fortsätta mörda oskyldiga barn och flickor i sju år till - en sann historia, mästertligt filmad av Chris Gerolmo 1995.

Henry James slitstarka spökhistoria "*The Turn of the Screw*" har filmats förut bl.a. med Deborah Kerr och t.o.m. gjorts till opera, men resultatet blir alltid excellent. Två underbara barn har förmågan att dra avlidna spöken till sig, som hotar med fördärv och undergång inte minst för deras nya stackars guvernant, i det här fallet Helen Walker. Hon tar upp kampen med fantomerna - men lyckas hon rädda ens det ena av barnen? Hade det kanske varit klokare att lämna barnens kontakt med spökena i fred? är den pinsamma samvetsfråga som denna historia alltid väcker. Barn har alltid

andra sinnen än vuxna, som de vuxna alltid skall gå och blanda sig i och förstöra för dem, bara för att de inte fattar vad det handlar om. Historien är kanske litteraturens förnämsta lektion i barnpsykologi - vilket ingen vuxen någonsin har fattat.

Än mera skakande var dock Gianni Amelios mästerverk "*Lamerica*" (1994) om Albanien, en historia ständigt aktuell än idag om några italienares försök att hjälpa Albanien, hur allt går på tok från början och sedan ständigt förvärras, de blir intet ont anande insyltade i korruptionsrättegångar, hamnar i fängelse, får sina bilar sönderplockade, blir av med pass och går allt utom fullständigt under. Man får en skakande inblick i den djupaste tänkbara mänskliga misär som ligger så skakande nära till hands redan i stackars Albanien.

Mot sådana rysare står sig filmer som John Carpenters "*Halloween*" slätt, där ingenting händer utom att en maskerad psykopat går omkring och mördar vem som helst, och som Terence Youngs "*Blood Line*", där någon medlem i en rik familj mördar alla de andra medlemmarna en efter en utan att någon fattar vem mördaren är och allra minst Audrey Hepburn, förrän hon själv håller på att strypas av honom, som givetvis är hennes egen farbror den snälle James Mason, av alla människor. Denna menlöst blodlösa deckare var inte ens spännande.

Bättre stod sig då den gamla underbara "*Doctor Zhivago*", som man fortfarande kan se hur många gånger som helst, en av tidernas vackraste och mest gripande filmer, mycket tack vare manusförfattaren Robert Bolts fantastiska behandling av Pasternaks roman; och varför inte även "*Singin' in the Rain*", en film av en helt annan kvalisort men oöverträffad än idag i sitt sprudlande goda humör, sina nästan esoteriskt upplyftande dansnummer (med framför allt Cyd Charisse, som Gene Kelly ännu tre decennier senare alltjämt var lyrisk över,) den oefterhärmligt rolige och genommusikaliske Donald O'Connor och den alltigenom outslitliga musiken - precis som i "*Doctor Zhivago*", men, som sagt, av ett helt annat slag.

Kulturkalender, december 1999.

- 1 : 60 år sedan "*Borta med vinden*" hade premiär.
- 2 : Sir John Barbirolli skulle ha fyllt 100 år.
- 4 : Jeff Bridges 50 år.
- 8 : James Galway 60 år, världens kanske främste flöjtist.
- 9 : Douglas Fairbanks Jr. 90 år.
- 12 : John Osborne 70 år, ("*Se dig om i vrede*", bl.a.)
- 13 : Christopher Plummer 70 år, bäst på 60-talet, ("*The Sound of Music*" bl.a.)
- 60 år sedan sjöslaget vid La Plata om "*Admiral Graf Spee*"
- 14 : 200 år sedan George Washington dog.
- 16 : Liv Ullman 60 år.
- 22 : Jean Racine 360 år.
- 24 : 20 år sedan Sovjet invaderade Afghanistan.
- 25 : *Humphrey Bogart* 100 år.
- 28 : Maggie Smith 65 år, aktuell i "*Te med Mussolini*".

Konvalescensresan, del 2 : Rumänsk mardröm.

Jag hade den synnerliga turen att få gott resällskap. I min kupé hamnade en liten spenslig ungrare som talade italienska. Hans hela liv hade varit hästar, och han hade erfarenhet av alla Italiens hästgårdar och arbetat åtta år i Milano som ryttare. Till slut hade en knäskada förändrat hans liv, så att han inte längre kunde rida. I stället hade han då blivit modist. Han hade en egen modeaffärskedja i Budapest,

"London Fashion Studio", och hans stora idé var att bättra på det erbarmliga sportmodet.

"Folk går klädda hur som helst, som om bekvämligheten var det enda väsentliga, i Nike-gummiskor, Adidasbyxor och Taiwanmössa, som inte alls passar ihop. Min idé är att designa enhetliga sportkostymer, som både är bekväma och ser anständiga ut." Men i Ungern hade han enorma svårigheter med att få igenom sina idéer. "Ungrarna har ingen entusiasm. De bara säger *jaså*," klagade han.

Medan vi satt där i timmar och resonerade kom konduktören. Han menade att jag måste betala 1000 forint för platsreservation, (det är 40 kronor). Jag krävde då helt logiskt att den reservationen måste gälla hela resan och inte bara i Ungern. Tåget var av skamfilad Balkanstandard, det gällde att sitta på hårda bänkar hela natten, och sådant kräver ingen reservation i det övriga Europa. Men vi närmade oss Rumänien.

Han menade, att min reservation säkert skulle gälla även i Rumänien, medan det kunde bli besvärligt för mig om jag inte erlade den: i Rumänien kunde de då kräva straffavgifter. Så jag betalade och fick ett rött kvitto med oidentifierbara hieroglyfer och började ställa mig mot möjligheten att i Rumänien eventuellt övertalas till att betala dubbel reservation. Jag anade inte vad som väntade mig.

Min gode reskamrat steg av tåget i sin ungerska by, och småningom nåddes gränsen. Där började gatloppet. För det första måste jag betala 23 dollar för ett transitvisum. Detta var bestämmelserna, och det måste jag finna mig i. För att sitta på en tågbänk genom ett primitivt land som man inte ens steg av i måste man alltså betala 23 dollar för blotta tillåtelsen. Jag kunde bara ge karlen 25, han hade bara en dollar i växel men betalade den andra med en tysk mark och tyckte det var bra med det då han tjänade på affären.

Så kom konduktören. De var två stycken, utspökade som julgranar och massivt beväpnade till tänderna med stämpelmaskiner, mobiltelefoner, batonger och annan avskräckande utrustning. Ingen av dem kunde något ord på något annat språk än rumänska. Huvudkonduktören underkände dock totalt min ungerska reservation. "Den gäller bara i Ungern, inte i Rumänien." Och han krävde 30 D-mark för en giltig reservation. Jag vägrade blankt. De hotade kasta mig av tåget och försvann.

Detta var halv två på natten. Att sova var omöjligt då man visste att konduktörerna när som helst kunde komma tillbaka och slänga en av tåget.

Till slut kom en av konduktörerna tillbaka. Han verkade nu vara vänligare stämd och böjd för att kompromissa. Han ville ha pengar. Jag går alltid att förhandla med. Jag visade honom vad jag hade. Mina mynt omfattade drygt 100 forint och knappt fyra tyska mark. Han tog de tre marken men förkastade forinterna. Jag hade den lösa dollarn som den förbannade visumgeneralen skänkt mig. En dollar var inte tillräckligt. Han ville ha fyra. Jag erbjöd honom 20 svenska kronor: god valuta i Skandinavien. Han trodde mig inte. Jag erbjöd honom 20 finska mark. Detta var generöst. Han förkastade den finska marken. 100 grekiska drakmer? Blankt nej. 100,000 turkiska lira? Det var det sämsta av allt. Nå, italienska lire? Jag erbjöd honom 5000. Det dög inte heller. Det måste vara dollar, mark eller forint i sedlar. Ingenting annat dög. Annars blev jag slängd av tåget.

100,000 gånger hade jag försökt förklara för honom att jag redan betalat en reservation för hela resan i Ungern, men han vägrade höra på det örat. Vad som betalats i Ungern gällde bara i Ungern. Han ville ha 10 mark, 4 dollar eller 1000 forint. Ingenting annat kunde rädda mitt liv.

Jag ansåg mig då inte ha något annat val än att ta fram min nästsista 20-markssedel och be honom ge tillbaka på den. Han lovade ge tillbaka på den. Han måste bara växla den först. Han försvann och visade sig aldrig mer. Ej heller fick jag således något kvitto på att jag betalat dubbel reservation. På detta sätt förstördes den natten. Klockan var halv 5 när han försvann för evigt.

Vad hjälpte det sedan att tåget under morgonen tog vägen genom världens vackraste landskap mellan de himmelssträvande katedraltornliknande Karpaterna i det klaraste tänkbara solsken? Detta var förvisso Draculas land, där visumgeneraler och konduktörer alla var dödligt smittade av Dracula - eller Ceaucescu.

Vid middag nåddes Bukarest. Man slapp alla svartmuskiga hotfulla rumänska stenansikten som ledsagat en genom Karpaterna, potentiella vampyrer varenda en av dem, medan i stället kupén invaderades av en blond och glad rysk familj som skulle resa till Thessaloniki. Det var välkommet sällskap som kontrast till alla levande döda rumänska zombies. Dessutom befolkades kupén av två bulgariska damer, av vilka den ena, kortsnaggad, visade att hon visste vad det handlade om att resa genom Rumänien. Hon var den enda av alla dessa sex andra människor i kupén som kunde något ord på något annat språk än rumänska, bulgariska eller ryska.

Det kom en konduktör. Han godkände min biljett men krävde platsreservation. Jag visade mitt enda ungerska kvitto. Samma historia om igen. Det gällde bara i Ungern. Jag försökte förklara min situation hur förgäves jag än visste att det var. Kupén hotades av vulkanutbrott, då konduktören var en muskulös man och uppsvällad dessutom. Den kortsnaggade bulgariskan förstod vad som pågick. Hon hade varit med förut. Hon gjorde det helt klart för mig att enda utvägen var att betala 20 mark. Jag var inte dummare än att jag förstod att hon hade rätt. Den sista 20-markssedeln betalades, och denna gång fick jag åtminstone ett kvitto. Den konduktören blev jag av med.

Så kom gränsen. Mitt pass konfiskerades och fick tillbaka mot erläggande av visumkvittot. Bagagetullaren frågade mig om jag hade "guns or drugs". Jag sade nej. Det var den bagageinspektionen. Han försvann genast.

Därmed var man äntligen av med Rumänien, men passagen av detta kaotiska land sittande 16 timmar och en natt i detta primitiva och av rumäner sanslöst nersmutsade tåg (det var värre än i Jugoslavien, vilket inte vill säga litet,) hade kostat mig 23 dollar och 50 D-mark i helt meningslösa byråkratiska utpressningsavgifter. Det var oförlåtligt. Jag skulle aldrig mer frivilligt passera Rumänien.

Det återstod 7 timmar av resan genom Bulgarien, men detta land verkade rent och fint och fridfullt i jämförelse. Konduktörerna var vänliga och hjälpsamma - ingen reservation, inga invändningar, inga krav. De bara skötte sitt jobb med den äran. Och Bulgarien badade i ljus och sommarvärme. Det var fullmåne på gång, och när jag steg av i Sofia kändes det som att redan vara i Grekland. Värmen och musiken omfattade mig med skönhet och välvilja. Det gick att andas och leva igen.

Men yrseln hade kommit tillbaka. I Budapest hade den varit närmast obefintlig, men efter fullbordad 64-timmars tågresor från Göteborg till Sofia genom vampyrlandet Rumänien var den oförneklig. Det var bara att hoppas att den genom vila och lugn skulle gå över igen.

- forts. i nästa nummer.

(Efter hemkomsten har jag satt mig i kontakt med rumänska ambassaden i Stockholm och förklarat hela eländet med hur rumänska statsjärnvägarnas konduktörer lever rövare med intet ont anande utländska passagerare från fjärran exotiska länder. Rumäniens ambassad har hittills ej behagat svara på rapporten.)

Magsårsflykten, del 7 : Cesar och Manuel, (alltjämt i Konstantinopel).

Som ny rumskamrat fick jag Cesar från Argentina. Naturligtvis debatterade vi hela Pinochet-problematiken. I Argentina ställdes militärdiktatorerna till ansvar i regelrätta rättegångar, men detta har aldrig hänt i Chile. Där har alla skurkarna kommit undan hittills, och deras ledare är Augusto Pinochet.

Den mest omdebatterade frågan är: gjorde Pinochet rätt i att störta Allende eller inte? Hade Salvador Allende rätt eller fel? Faktum är att han valdes demokratiskt och följde demokratins regler. När hans politik började få fatala konsekvenser för Chiles ekonomi bad vissa herrar Amerika om hjälp, och CIA ryckte in och störtade Allende, mördade honom och förde Pinochet till makten. Detta var inte demokratiskt. Det korrekta hade varit att låta Allende vara, låta honom föra Chile till ruinens brant och låta hans politik slå fel, om den nu var fel. I stället gjorde man honom till martyr, vilket var det dumaste man hade kunnat göra. Bakom denna manöver stod de herostratiskt ryktbara Richard Nixon och Henry Kissinger.

Samma gubbar ratificerade Indonesiens ockupation av Öst-Timor med ett folk mord på 200,000 östtimorianer som följd. Detta var egentligen ett värre brott än vad de gjorde i Chile. Ingen har någonsin ställt Henry Kissinger inför rätta för detta. Hans insyftning med Nixon och Pinochet i Chile och Öst-Timor är tillräckligt för en outplånlig stämpel av honom som skurk av historien.

Buenos Aires har nu 10 miljoner invånare men märkvärdigt nog inga smogproblem. Detta beror på "buenos aires", de friska vindar som ständigt blåser genom staden. Santiago, São Paulo och Mexico City ligger alla i nere grytor och har oerhörda smogproblem som Buenos Aires genom ren tur klarar sig ifrån.

På kvällen träffade jag Manuel, troligen en av världens mest erfarna resenärer. Han är nu 66 år och har rest i 175 länder - nästan alla. De enda han saknar på sin meritlista är länder som Afghanistan, Tadzjikistan, Turkmenistan, Ruanda, Burundi, Basutoland och andra helt omöjliga stater bortom allt förnuft. Senaste år reste han genom Baltikum, Vitryssland och Ukraina. I Minsk hade han en sällsam upplevelse. Han tog in på stadens hotell och betalade priset i förväg - allt var normalt, tills han vid midnatt väcktes av kraftiga bultningar på sin rumsdörr. Han försökte ignorera dem, halvsovandes som han redan var i sin säng, men bultningarna kom igen och vägrade upphöra. Han måste då resa sig och ta reda på vad det var. Det kunde ju vara en eldsvåda eller något sådant. Halvklädd i pyjamas öppnade han dörren. Det var värdinnan, en rälig käring.

Hon menade, att han bara hade betalat för rummet fram till midnatt och att han måste betala 8 dollar till. För detta hade hon väckt honom vid midnatt. Han försökte då försvara sig med att han hade betalat för hela natten. Det gör man alltid på hotell, och betalningen gäller till utcheckningen följande morgon. Hon hävdade motsatsen och spädde på sitt argument med att han dessutom hade visat oförskämdheten att öppna för henne utan att vara anständigt klädd. Han vägrade betala. Då måste han följa med ner till receptionen, där han måste tala med polisen, som hon skulle ringa till.

Oförberedd på sådana här överraskningar begick han en del tabbar. Han släppte in henne i rummet, där hon genast fick syn på hans plånbok och knyckte den, varpå hon kvickt sprang ut igen med den i handen. Då begick han tabben att följa efter, varpå hon ordnade så att rummet låstes så att han inte kunde komma in igen innan han hade betalat för resten av natten.

I receptionen ställdes han halvklädd i pyjamas inför polisen. Naturligtvis talade denne bara vitryska. Hon förklarade för Manuel att polisen var mycket arg på honom och att han måste betala för resten av natten, men han förstod mycket väl av polisens åtbörder att denne i själva verket inte fattade varför hon hade krävt hans närvaro inför en avklädd turist. Så fortsatte det i ett olösligt dödläge. Manuel skulle gärna sitta i hennes reception hela natten utan kläder på sig, om hon så behagade. Till slut lyckades dock polisen övertyga honom om, att många skulle slippa mycket besvär, om han tillfredsställde henne med 8 dollar. Till slut gick Manuel med på det. Han fick tillbaka sin plånbok och släpptes in på sitt rum och stördes inte mer den natten. Detta hände i Lukasjenkos charmerande Minsk. Det hela var kanske ett jippo menat som reklam för Vitryssland.

I åtta år har han arbetat på lustjakter och rest runt på alla de sju haven inklusive antarktiska oceanen. Han har alltså till och med varit i Antarktis, dock bara som sjöman utan hundar. Hela hans liv är bara resor, han reser ständigt vidare och har inte sett sin familj på fem år. Att resa är hans sätt att leva. Jag hoppas få träffa honom igen någon gång på hans och mina resor.

Min kypare på min turkiska restaurang talade svenska och japanska utom många andra språk. Han hade aldrig varit i Sverige men lärt sig svenska genom sina affärskontakter och ville komma till Sverige på ett två dagars besök, men Svenska Ambassaden nekade honom visum, ville inte förklara varför och ville inte låta sig talas vid. Jag kunde tyvärr inte hjälpa honom, då jag inte kände ambassadpersonalen.

På kvällen skulle Alistair ha hämtat mig för att ta mig med till hotell Orient där det var någon sorts underhållning med balettfläckor. Han kom aldrig. Manuel förklarade att Orient var ett misslyckat ställe där ingenting fungerade. Det var kanske därför Alistair aldrig kom.

Ett sista exempel på Manuels ödesskildringar från sina resor i 175 länder: 1990 reste han omkring på Balkan, och ingen visste någonstans vilka länder som krävde visum och vilka som inte gjorde det. För säkerhets skull skaffade han sig sex visum i Belgrad, så att han skulle slippa få problem med den saken, som om han anade att det skulle bli problem med andra saker.

I Sofia ville han på stationen köpa en biljett till Bukarest. På huvudstaden Sofias väldiga hypermoderna centralstation fick han det beskedet, att han måste resa in till centrum till en speciell centralbyrå för att kunna köpa tågbiljett till Bukarest. Han hade inget annat val än att följa instruktionerna.

Det var vardag och mitt på arbetstid, men byrån var stängd. Utanför köade 200 människor, mest zigenare. Kontoret var stängt för rast av något slag. När kontoret omsider öppnade rusade alla 200 zigenarna in på en gång, och den som kom i vägen eller gjorde motstånd blev nertrampad. Ett absolut kaos följde inne i byrån, men Manuel fick till slut en sovvagnsplats till Bukarest i första klass.

När han kom fram till denna sovvagnskupé på kvällen var den ockuperad av 16 zigenare. Att där få plats för en till och av en sådan respektingivande kroppsbyggnad som Manuels (gammal sjöman i Antarktis) beredde vissa svårigheter, men han lärde sig något av erfarenheten. Nästa gång han reste i sovvagn på Balkan bokade han *alla* sovplatserna i hytten. Ingen annan fick komma in. En zigenargumma vågade emellertid försöket. Manuel körde bryskt ut henne. "Är det bara för att jag är zigenare?" frågade gumman ironiskt. "*Jaa!*" skrek Manuel till henne.

Nog om zigenartåg på Balkan. Nu bar det av till Grekland.

forts. i nästa nummer.

Lyckoresan, del 12.

Beatrice hade trots sin ständigt accelererande blindhet skrivit nya böcker. Jag fick läsa dem i originalmanuskript. Båda var helt självbiografiska och sanna in i minsta detalj. Detta gjorde dem så märkliga.

Inte endast skriver hon på den mest utsökta tänkbara italienska - hennes tre år yngre endast 87-åriga kusin är president för Crusca-akademien i Florens, den högsta auktoriteten för det italienska språket i Italien - utan dessutom har hon så ytterst intressanta saker att berätta från sin långa levnad, sin ingående människokunskap och sina outtömliga erfarenheter av bland annat två världskrig, som allt är desto mer förfinat genom hennes ytterst subtila och avancerade känslighet. Den ena novellen hette "*Fiori non colti*", "Oplockade blommor", och berättade den sanna historien om

hennes fem friare under 30- och 40-talet, som hon alla tackade nej till. De gick nästan alla olyckliga öden till mötes, en dog i en flygolycka, en dog i cancer, en blev blind och döv, men hon bibehöll goda relationer med dem även efter att de fått korgen. Novellen ger mycket märkliga inblickar i ödets mest gåtfulla mekanismer. Hur kan sådant hända? frågar man sig när verkligheten spelar oskyldiga människor de mest otänkbara spratt, som ingen människa skulle kunna fantisera ihop. Men just det är verkligheten, som när den är som sannast överträffar alla fantasier.

Hennes son Pier Giulio och jag blev bättre vänner än någonsin. Han är precis 20 år äldre än jag och pensionerad som läkare men fortsätter arbeta ändå hårdare än när han var i tjänst. Han besöker sin mor dagligen, tar henne med ut på promenader och gör allt han kan för att hjälpa upp hennes läge. Endast hennes tilltagande blindhet kan han inte göra någonting åt.

Denna är en katastrof för henne, som hela livet levt på sina ögon. Hennes liv har mest varit litteratur och konst, hon har läst, skrivit och målat, och allt detta hotas nu av hennes enda fungerande ögas gradvisa kollaps. Ännu kan hon läsa och skriva, men hon märker för varje dag hur synen försämras. Jag gav henne Kerstins telefonnummer i Rom, Kerstin har ju ett liknande problem som hon lyckats lindra genom en speciell magnesiumkur, och detta vore kanske en möjlighet för Beatrice - chanserna är kanske en procent.

Pier Giulio har samtidigt problem med sin son, som skall gifta sig. Det är hans tilltänkta fru som vill det medan han själv inte säger någonting. Jag är inte insatt i problematiken i detta fall och vill därför inte beröra den. Bröllopet kanske äger rum nästa år.

Trots sin tilltagande blindhet och andra typiska besvär för 90-årsåldern var Beatrice på gott humör, sprudlande spirituellt som vanligt och berättade till och med ganska skabrösa historier som prov på den grovaste tänkbara humor, exempelvis napolitanska matsmältningshistorier, som fick mig att vika mig dubbel av skratt. Vi hade hemskt trevligt tillsammans. Hennes minne är fenomenalt för hennes 90 år, hon är klok och observant och ytterst medveten och därtill lika kvinnligt känslig fortfarande som om hon vore ung. Hon ser minst 20 år yngre ut än vad hon är, kanske 30, kanske 40. Jag har sett många 50-åriga damer i betydligt värre tillstånd än hennes.

Hennes kvinnliga överkänslighet kom fram i episoden om hennes novell om sina fem friare. Jag tyckte så mycket om den och fascinerades så av dess fantastiska dokumentation av hur ödet kan fungera, att jag vågade fråga henne om hon kunde avstå en kopia åt mig. Hon hade flera och gav mig generöst en omedelbart. Vi diskuterade dess möjligheter till exempelvis dramatisering eller televisering, och jag ville hemskt gärna bearbeta den just för sådana ändamål.

Följande morgon ville hon ha kopian tillbaka. Hon menade att hon redan hade skänkt bort för många, hon visste inte vart de hade tagit vägen, och hon behövde de kopior hon hade kvar för att skicka till Florens. I själva verket var detta ett uttryck för hennes kvinnliga blyghet. Hon kände sig utlämnad. Naturligtvis ville jag återbörda min kopia till henne.

Till kvällen hade hon tänkt om igen: jag fick behålla kopian. Hon kände väl att hon inte kunde begära något tillbaka som hon redan skänkt bort, och kanske hon även kände att hon kunde lita på mig och att hennes uppriktiga ödesbekännelse var i säkra händer hos mig. Jag hade då redan läst novellen en andra gång för att memorera den. Desto tacksammare var jag för att få behålla den.

(Denna novell har sedermera översatts till svenska och finns tillgänglig i antologin "Kärleksaspekter", där Laila Roth står för fem av novellerna och Beatrice Fersen för den sjätte och sista.

*Det blev ingenting av hennes sons bröllop. Förlovningen är uppslagen, och den f.d. fästmannen bara arbetar i stället och har inte ens någon ny fästökandidat.)
Avslutning i nästa nummer.*

Europeisk turné, del 18 och avslutning.

De lombardiska slätterna utgjorde oceaner av vatten. Allt var översvämmat i denna plötsliga regnsäsong helt utan system och förnuft, och regnet bara fortsatte att ösa ner över Brescia, Desenzano och Pescantina. Verona uppnåddes i mörkningen halv 8, och jag hann precis hem till släkten innan det blev för mörkt.

I Verona var allting sig likt, och den vanliga påskfirningen gick av stapeln i högre glans än någonsin: maten var bättre än någonsin liksom humöret, stämningen och glädjen, fastän vädret var en fullkomlig katastrof.

Det var kallare än någonsin, och bergen runtom var snötäckta och fylldes oavbrutet på med snö, ty det regnade hela tiden. I huset uppe i Castagnè fungerade inte värmen, så alla satt och huttrade och frös i sina pälsar medan dock humöret vidmakthölls med någon hjälp av det bästa tänkbara Reciotovin.

Inte ens årets tragedi kunde dämpa familjeglädjen. Marco var död, min kusins före detta fästman. Han hade omkommit på ett underligt sätt. På nyårsafton hade han känt sig en smula krasslig men ändå följt med sina vänner ut för att fira riktigt ordentligt. Han sade aldrig nej till gott sällskap och fester. De festade och drack till ordentligt, och när han kom hem mot morgonkvisten kände han att hela systemet inte fungerade. Han var fullproppad men lyckades varken kräkas eller få ut något den andra vägen. På morgonen påträffades han död i sin säng. Hjärtat hade stannat. Han var 40 år gammal.

Det var en liten människa men en stor skojare. Han och Cristina separerade för något år sedan när han inte längre kunde hålla jämna steg med henne efter hennes framgångsrika operationer. De hade funnit varandra genom hennes hjärntumör, han var en perfekt sjukskötare åt henne, men när hon blev frisk efter operationen kom han i bakvatten. Han fick ett underbart slut, då han i likhet med Alexander Borodin och Errol Flynn faktiskt festade ihjäl sig för att dö i sömnen med ett leende på läpparna. På sätt och vis kan man säga att hans lilla hjärta gav vika för sin egen stora värme.

Vi pratade också mycket om Essiac i Verona, vilket föranledde diskussioner om kirurgi och Giuseppe di Bella, far och son. Fadern är idag 85 år, en noggrant utbildad biolog, kemist och läkare. Genom sina utomordentliga expertkunskaper och ett långt livs erfarenheter inom dessa tre områden lyckades han utveckla en metod att förebygga, stoppa och även kurera cancer. Det är ett parallellfenomen till Essiac: inga bieffekter, små kostnader och en helt naturlig metod. Det viktigaste med hans metod är, att ehuru den inte kan döda eller eliminera cancerceller, så kan den definitivt hindra dem från att sprida sig. Hela läkarkåren i Italien har vänt sig emot honom emedan hans metod fungerar, är billig och är helt utan bieffekter. Hela etablissemangen i Italien känner sig hotat, medan andra läder generöst inbjudit honom och hans son att komma och arbeta under bättre villkor, främst Canada och Argentina.

Utom det kylslagna påskvintervädret drabbades regionen också av diverse jordbävningar. Det ösregnade på påven i Rom när han genomförde sin internationella korsvägsandakt i Colosseum i Rom, i södra Italien körde bilarna av vägen i blixthalka, och endast Ligurien hade solsken, vilket glädde mig mycket, ty det betydde att min värdinna-väninna i Genua kunde fara upp i bergen och fira påsken med sin familj där. I Venedig gick turisterna omkring i pälsar och huttrade - den elfte april.

Med detta blåslagna succéslut är det sedan inte mycket mer att rapportera om resan. Vid Brennerpasset var snömassorna så påträngande, att vattenmassor trängde in i tåget och orsakade lokala översvämningar och allmänna fotbad. I Fulda mitt i natten kom det in en dansk passagerare med madrass i bagaget för att ha det riktigt bekvämt. Det var bara det, att denna madrass måste uppta minst två platser. Dessutom envisades han med att vilja ha fönstret öppet till maximum hela tiden. Han öppnade hela tiden fönstret när han kunde, och de andra passagerarna släckte hela tiden ljuset när de kunde, så det blev varken mycket läst eller sovet under de knappt 15 timmarna till Köpenhamn. Dessutom tog detta hypermoderna och hypereffektiva tåg omvägen via Kolding och Odense, så man fick heller inte någon chans att gå ut och röra på sig eller köpa sprit på någon Puttgardenfärja. Denna ständigt accelererande hypermodernisering av hela Europa är tämligen misslyckad.

Därmed är vi inne på resans största frågeställning: hur lyckat är EU egentligen? Alla de klokaste jag mötte under resan var emot EU och dess monetära union, som i praktiken mer och mer riskerar att innebära att högt avlönade byråkrater utan förankring i verkligheten tar över kontrollen över hela Europa med Tyskland som främsta bas. Det säger ju sig självt med övertydlighet att detta är betänkligt.

(mars-april 1998)

Nya vägar i Indien, del 11.

I gryningen besteg jag China Peak, 2611 meter och alltså högre än själva Binsar. Det är ju tradition, och det var mitt farväl till Garwhal och Kumaon Himalaya för den här gången. Promenaden tog 1_ timme upp och en timme ner, och den gick problemfritt fastän min hälsena inte var frisk ännu. Senare på morgonen gick även Urosh dit upp och fann bland annat en vilsegången engelska som irrat omkring där uppe i en timme och helt uttröttad inte kunde finna rätta vägen ner. Igår fanns det 12 västerlänningar i Naini Tal, men idag såg vi flera grupper och par. Tydligen börjar västerlänningar upptäcka Naini Tal.

Det var med saknad man lämnade Naini Tal för att bege sig liksom i exil ner på slättlandet. Min taxichaufför körde som en galning till ackompanjering av rasande hindupopmusik och tog en tia extra betalt för besväret än vad vi hade kommit överens om. Nere på Kathgodams tågstation fanns två andra västerlänningar och väntade på samma tåg. Även de hade varit i Almora och Naini Tal och blivit rödbitna av okända och osynliga krypande och smygande insektsvarer. De berättade entusiastiskt om Kesaa Devi och vad som försiggick där, vilket gav en helt annan bild än vad jag hört om haschodlarna. Kesaa Devi är ett paradiset för besökare och ett mycket trevligare ställe än mr Shaha hotell Kailas. Kolonin är självförsörjande och odlar grönsaker hela året om och till och med bananer mitt under vintern, som skyddas mot frost och snö genom övertäckning av hö. Stället är framför allt ett ekologiskt och antroposofiskt experimentområde för agronomiska pionjärverksamheter - och ett paradiset för västerlänningar.

Min tågbiljett erbjöd den sedvanliga problematiken. Jag fick köpa en andra-klassbiljett som jag sedan fick försöka transformera till en för första klass. Detta gjorde man hos mr Ticket Collector. Han skakade sorgset på huvudet åt mig och väntade sig uppenbarligen mutor. Jag teg och fick med något tålmod min biljett.

Därmed var resan betryggad, och min första natt på tåget sov jag alldeles förträffligt i tio timmar. Mitt på dagen nådde vi Gorakhpur, där tåget blev som fullast: en tredjedel av alla passagerare tog plats på taket. Det var en fest att se, ty de själva där uppe hade en fest i värmen när tåget satte i gång och beredde dem friska fläktar. Resans enda prövning skulle som vanligt bli Barauni i nordöstra Bihar.

Hela den andra reskvällen hade jag den underbara turen att få njuta av ett idealiskt resällskap i form av en ung man som studerade agronomi men som hade stora filosofiska intressen. Han introducerade den indiske filosofen Osho för mig, även kallad Bhagvan, som skrivit 143 böcker och dog 1990. Han samlade väldiga lärjungeskaror omkring sig i hela världen och lyckades skapa en väldig rörelse i Amerika under 80-talet, tills han stämplades som farlig, fick sitt livsverk i Amerika förstört av myndigheterna och tvingades i exil tillbaka till Indien, där han mördades 1990 för att han hädade mot hinduismen.

Han var en mycket frispråkig filosof som sade rätt ut precis vad han tänkte och som med tiden visade sig ha haft rätt i det mesta av vad han sagt. Han föraktade både hinduismens och de monoteistiska religionernas intolerans och hyckleri medan han varmt pläderade för Tibet. Han diskuterade allt med heroisk öppenhet och svarade tvärsäkert på alla frågor. Han stötte sig med alla etablisseman. Min unge vän sprang vid en järnvägsstation ut till en pressbyrå och köpte där en liten bok av Osho åt mig. Jag läste den samma natt med stort intresse och gav Osho rätt i nästan alla hans ställningstaganden i frågor om liv och död, religion och vidskepelse, Aids och politik och allt annat som han vågar diskutera universellt.

Att få en så ung ny vän hör till de underbaraste upplevelser man kan ha i Indien. De talar till en direkt från Indiens uråldriga själ så full av naturlig visdom och överlägsen livskunskap, han visste så mycket som jag inte visste fastän jag kunnat vara hans far, det var som om Moder India själv i hans person uppvaktade mig och delade sitt hjärta med mig. Naturligtvis lovade vi att hålla fortsatt kontakt.

Samtidigt presenterade han några indiska nödrop. Indien har en arbetslöshet på 40%, och fastän Indiens officiella Aidsstatistik erkänner 10 miljoner fall av Aids i Indien (mot fem miljoner förra året) är den verkliga siffran snarare runt 20 miljoner. Och regeringen gör absolut ingenting utom att den sopar problemet under mattan då den ändå inte har råd med det.

Han hade rest 600 km från sin hemstad och arbetsplats bara för att besöka sin lillebror, som hade fått jobb. Det föranledde ett gediget firande. Så mycket betyder det för en indisk familj idag att en medlem får jobb, att hans bror släpper allt, lämnar sitt arbete och reser 600 km av och an bara för att gratulera sin lillebror till anställningen.

Barauni blev som sagt provostenen. Stationen nåddes halv 2 efter 1_ timmes försening. Där gällde det sedan mitt i natten och mörkret att hitta nästa tåg i en station där allt är bakvänt som hos en Alice i Spegellandet och där ingenting fungerar. Lyckligtvis mindes jag att mitt tåg skulle verka som om det kom från fel håll och skulle vidare åt fel håll. Därigenom hittade jag mitt tåg. Det stod på det "Guwahati-Delhi" hur tydligt som helst men färdades likväl från Delhi till Guwahati. Min osäkerhet förblev likväl total av förståeliga skäl, men när alla jag frågade om saken gav samma svar att tåget verkligen skulle till Guwahati lät jag mig övertygas. Jag klev ombord på ett dött tåg av bara sovande passagerare, och i gryningen visade det sig att jag trots allt kommit på rätt tåg. Det är inte alltid man lyckas med det konststycket i Indien.

(I nr 76 hade vi en omfattande artikel om Osho och hans sällsamma öde. Hans lära har fortfarande en anslående explosionskraft, och det stora centret i Poona utanför Bombay lockar miljoner lärjungar från hela världen till ett liv i sus och dus i mer än bara andlig mening - många kommer aldrig därifrån.)

forts. i nästa nummer.

Den omöjliga resan till Leh, del 6 :

En framstöt mot Zoji La - Latief kastar masken.

Det var dags att börja rycka österut upp bland bergen. Vägen gick till Sonamarg 8-9 mil nordost om Srinagar. Vi körde runt och fick se hela den underbara Dal Lake i all dess härlighet, och därefter försvann vi in bland bergen längs dalarna upp mot Leh. Ganska snart dök den ytterst bestickande skylten upp: Leh 419 kilometer. Vi var på rätt väg.

Det förekom flera militärspärrar på vägen. Dave hade glömt sitt pass hemma men blev likväl släppt igenom utan några svårigheter. Värre var det med mig som hade passet med mig. Det är ju si och så med läs- och skrivkunnigheten bland Indiens militärer, och hur höga befäl som helst kan vara analfabeter. De fick det till slut med stor möda infört i sin liggare att en mr Magnus från Sudan hade passerat Kangan den dagen på väg upp mot Sonamarg. Vi fick lova att passera neråt igen senast klockan 5 på eftermiddagen.

Kashmir håller på att avmilitariseras, men det är långt ifrån säkert ännu på vägarna. Vi hörde att flera indiska soldater nyligen hade skjutits av partisaner, så tydligen förekommer det fortfarande militanta och skjutglada frihetskämpar.

Vägen upp till Sonamarg tog tre timmar, och det ligger på 3000 meters höjd. Där finns ingen golfbana, ty landskapet är för bergigt, och det går inte att odla gräsmattor där. Omgivningarna liknar närmast Dolomiterna i nordligaste Italien mot Österrike i Sydtyrolen: det är samma konglomerat av ett överväldigande antal spetsiga toppar.

Vi stannade vid den första busshållplatsen, varifrån det är närmast upp till den stora turistattraktionen glaciären. Där pågick allehanda jippon som ponnyridning och kälkåkning, tekalas och bullfester, lägereldar och annat rabalder. Precis när vi kom fram började det regna. Vädret hade varit utmärkt hela dagen, men klockan två inleddes en betydligt våtare andra halvlek. Emellertid satt vi gärna ute i regnet vid glaciären med en kopp te, ty till detta omöjliga ställe hade givetvis även två andra engelsmän hittat. Det är ju så i Himalaya: på de mest omöjliga ställen hittar man engelsmän. De skulle campa här i tre dagar i väntan på att vägen upp till Leh skulle öppnas om kanske en vecka.

Jag talade med en lokal expert om detta. Han berättade, att det var redan möjligt att bege sig över passet Zoji La (3500) men bara till fots, då vägen tills vidare var ofarbar med fordon. Detta var en värdefull upplysning för mig, som ännu inte hade gett upp projekt Leh.

Dave hade haft otur med sin kamera. Den hade självöppnat sig, den hade redan exponerat 32 bilder, nu exponerades även de fyra sista utom att de redan 32 tagna bilderna förstördes. Det var givetvis en katastrof, och här uppe var det svårt att finna ny film. En sjuver försökte sälja en oexponerad film till oss för 80 rupier som var daterad juni 1998. Även Joel hade i Srinagar råkat ut för färsk film som var för gamla.

När vi begav oss ner från cirkusen vid glaciären mötte vi vårt resällskap, den hjärtliga familjen från Bombay fördelade på tre generationer och sex personer. De var alldeles på tok för sena, där de äntligen kom ridande upp på sina ponnyhästar, då klockan redan var halv tre och vi ju måste vara 40 kilometer västerut senast klockan 5. Dave och jag hade promenerat upp till glaciären, och då vi visste att våra vänner från Bombay skulle bli ännu mer försenade tog vi en extra promenad ner till själva byn Sonamarg i hopp om att där finna riktig kamerafilm. Det var hopplöst, men vi fick en kopp te.

Under tiden bredde åskan ut sig över bergen med alltmer hotande regnskurar. Hur skulle det gå för våra vänner från Bombay? Vi promenerade tillbaka till den

övre busshållplatsen, där vi väntande tog det lugnt inne på hotellet i sköna fåtöljer, medan regnet utanför tilltog. Sålunda avslutades vår behagliga söndagspromenad.

I sista minuten dök Bombayfamiljen upp. De var världens lyckligaste människor, ty de hade för första gången i livet fått stifta bekantskap med riktig snö och hade både åkt kälke på den och vältrat sig i den. De var helt saliga och hade inte ens märkt att det regnat.

Vi hann precis ner till checkposten till klockan fem och kunde lugnt återinträda i Srinagar under hållande regn, som bara tilltog. Dagens intressantaste erfarenhet hade kanske varit att jag med Dave uppe vid glaciären helt obehindrat och utan obehag hade vandrat barfota i grekiska sandaler över snövidder och leråkrar och vadat genom bäckar, vilkas broar hade kollapsat. Det hade varit en underbart uppfriskande söndagspromenad. Men det märktes redan när vi sjönk från 3000 meters höjd ner till Srinagars 1500. Plötsligt blev man fullkomligt utslagen av sömnighet genom den betydligt tjockare luften.

Passet Zoji La ligger på 3529 meters höjd. Bortom detta pass och två andra ligger Ladakh.

Det regnade och åskade och blåste hela kvällen, dessutom var det totalt strömavbrott i hela staden, plötsligt återkom strömmen i strålande härlighet för att efter bara tio sekunder slockna igen totalt i hela staden, och Latief låg sjuk i feber. Joel från Nya Zeeland hade lyckats skaffa sig Diardiaamöbans rysliga helvete med stinkande rapningar och sprutande tarmar, och Dave var otröstlig över sin fördärvade film med alla hans bilder hittills från Kashmir förlorade för evigt. Endast våra vänner från Bombay var fortfarande saliga.

Nästa dag kastade Latief masken. Han hade en guide färdig åt mig för hela Ladakh, och om jag kunde klara det till fots kunde jag också klara hela resten av Ladakh till fots, menade guiden, som var en präktig hejdundrande expert, van att ränna omkring i vilka berg som helst.

Men det skulle ju kosta skjortan, och jag hade ju inga pengar. Om jag lyckades växla de svenska kontanter jag hade (1900 kronor, 9500 i rupier) skulle Latief ge mig kredit på resten efter överläggningar med hela sin familj. Vi gjorde ett tappert försök att växla de olycksaliga svenska kronorna, den hårdaste valutan i Europa, i olika banker, som dock bara accepterade pund, dollar och tyska mark. Jag måste tyvärr övertyga Latief om nödvändigheten av även ekonomisk realism och om att det faktiskt var omöjligt.

Latief var bara generositet och välvilja - ingen beräkning alls och ingen opportunist. Han ville bara att jag skulle få bästa möjliga intryck av Kashmir under mitt första korta besök, och därför ville han bjuda mig på hela Ladakh. Vi drog upp riktlinjer tillsammans för framtida fjällvandringar över hela Zanskar och Baltistan, söder respektive norr om Ladakh, och plötsligt framstod hela hans tragedi för mig. Han var en krympling, hans ben och fot var illa skadade av trädet han fått över sig, och han levde bara för skönheten av sitt land, för att få springa i bergen, utforska nya dalar, vandra upp för vilka okända fjäll som helst utan att någonsin hejda sig, och tälta och vandra omkring i hela Himalaya. Det var hans hela liv. Och som tillfällig krympling var hans enda sätt att tillfredsställa denna glädje och ständiga längtan att ge andra möjligheten till denna frihet att få frossa obegränsat i naturens absoluta skönhet. Vi förstod varandra, vi litade på varandra, vi var vänner för livet, och för en sådan vänskap är vad som helst möjligt - även det allra omöjligaste.

forts. i nästa nummer.

Våld eller icke-våld? - Tibets ödesfråga.

av Johannes B. Westerberg & Doktor Sun.

Dalai Lama företräder icke-våldsprincipen med den mest beundransvärda tänkbara konsekvens, varigenom denna linje blivit dominerande i frihetskampen för Tibet. Samma linje företräder märkligt nog de ledande frihetskrafterna i Turkestan (Sinkiang), fastän dessa är muslimer och utsätts för samma långsiktiga etniska utrotningskampanj som tibetanerna genom tvångssteriliseringar, utbildningsförbud inom det egna språket och den egna religionen och kulturen, barbariskt militärt förtryck, koncentrationsläger för alla oliktankande och kinesiskt monopol på all korruption. Denna icke-våldsprincip, lanserad av Gandhi, är förvisso klok och beundransvärd och den enda rätta, men det var icke den som framtvingade Indiens självständighet från engelsmännen. Det var i stället general Subhandas Chandra Bose och dennes terrorism i förbund med japaner och tyskar i andra världskriget som tvingade Gandhi att kräva fullständig självständighet från engelsmännen, vilken linje sedan segrade på gott och ont.

Problemet med icke-våldsprincipen är att den är ineffektiv. Kineserna skrattar åt tibetanernas undfallenhet och fortsätter sterilisera dem, tortera och avrätta dem, sätta dem i koncentrationsläger där de dör förr eller senare och tvinga dem lämna landet *en masse*, som i stället dränks av tvångsinflyttade kineser, allt enligt den långsiktiga etniska rensningens metodiska och drullesäkra program. Detta har nu pågått i 50 år utan att någon har gjort något åt saken. Den tibetanska icke-våldsprincipen och undfallenheten har smittat av sig på hela världen, som bara tigit och tittat på när kineserna förstört 98,5% av alla Tibets tempel och kloster, utrotat 90% av dess lärdom genom att mörda 90% av dess skolade munkar, nunnor och intelligentsia, och berövat tibetanerna alla deras mänskliga rättigheter. Naturligtvis var Indien och England de mest skyldiga till denna passiva medhjälp till mord på en nation, när Nehru bara trodde gott om Kina och därför lät Kina göra vad det ville, och när England hävdade, när Tibet vädjade om hjälp hos FN 1950, att Tibet aldrig erkänts eller etablerats som självständig nation - århundradets värsta fall av formalistiskt paragrafrytteri. Men USA fortsatte denna passiva medhjälp till mord på en nation genom att under Nixon prisge Taiwan och i stället upprätta världens kriminellt mest belastade nation Kina till rangen av inte bara vilken demokrati som helst (vilket Kina aldrig varit utom under doktor Sun-Yat-Sen 1912-25) utan till världens av USA mest gynnade nation.

Turkestans icke-våldsprincip blir ännu mera aktningvärd när man konstaterar att Kina alltid använt Turkestan som atombombsprovsprängningsområde med samma katastrofresultat för miljön och allt liv som Sovjetunionen i östra Kazakhstan. Sådana skador kan aldrig botas. Icke-våldsprincipens undfallenhet har alltså direkt främjat Kinas utveckling av och förmåga till mondial aggression.

Denna makalösa undfallenhet för en terroriststat, utmärkt genom exempellös feghet främst företrädd genom Indien, England, FN och USA, har bara haft ett tidigare exempel i historien. Det var Neville Chamberlains undfallenhet för Hitler 1938.

Innebär detta att vi predikar motstånd genom våld? Nej, så långt kommer vi aldrig att gå. Men det kommer alltid att finnas karaktärer som Subhandas Chandra Bose, som i längden icke nöjer sig med förtryck, orättvisa och övervåld. Även judarna gjorde till slut uppror mot tyskarna i Warszawaghetto, vilket initiativ startade en rörelse som förde fram till självständigheten 1948. Denna hade aldrig lyckats utan initiativ till motstånd genom våld. Historien har aldrig kunnat stoppa karaktärer som Subhandas Chandra Bose, Fidel Castro, Ho Chi Minh, Xanana Gusmao och männen bakom den franska revolutionen. Jag tar aldrig till våld själv,

men om det står i min makt att hindra den som sätter i gång en lavin som sveper med sig hela Kina i en syndafloed med bl.a. Tibets och Turkestans självständighet som konsekvenser, så tänker jag inte hindra honom.

Till världen vill vi säga med oppositionsledare Wei Jingsheng: Låt Kina sjunka. Det är en dålig affär att investera i ett sjunkande skepp. Låt Kinas kommunistparti och dess förbannade korrupta och falska "Folkets Befrielsearmé" förgås och glömmas en gång för alla, då det enda dessa båda begrepp representerar historiskt är förtryck, förstörelse och ondska.

*Johannes B. Westerberg & Doktor Sun,
Kathmandu, 1 oktober 1999.*

Tibetnyheter.

Vi konstaterar med sorg hur Kinas ledare Jiang Zemin välkomnades varmt i Europa av både England och Frankrike, som såg fram emot att få göra stora affärer med denna betydande marknad, medan samtidigt alla demonstrationer i Jiang Zemins väg för mänskliga rättigheter i Kina, för Tibets rätt att existera, för religionsfrihet för Falung Gong m.m. konsekvent brutalt slogs ner och eliminerades av statsmakternas polisstyrkor.

Samtidigt övade Kina påtryckningar mot Nobelkommittén i Norge för att denna *icke* skulle ge fredspriset i år till kinesiska oppositionsledare i exil som Wei Jinsheng och Wang Dang. När fredspriset därefter tilldelades "Läkare utan gränser" var Dalai Lama en av de första att gratulera detta heroiska och beundransvärda internationella läkarteam.

Torsdag den 2 december visar vi diabilder från årets Kashmir- och Ladakhresa hos "Föreningen för Tibetansk Buddhism" i dess uppsagda lokaler på Lotsgatan 11 kl. 19. Tisdag den 30 november kl. 19 har föreningen allmänt möte med anledning av uppsägningen.

Lördag 4 december kl. 14.00 visar vi ett koncentrat av diabilder från Kailashresan 1997 hos Etnografiska Muséet, Ävägen 24 i Göteborg.

Alla är hjärtligt välkomna.

Kort om Odd Fellow-sällskapet.

Efter ett antal års fördröjning blev man upptagen i detta sällskap, som koncentrerar sina inriktningar på välgörenhet, främst att besöka sjuka, ta hand om föräldralösa, begrava de döda och vårda de avlidnas minnen. Det är alltså ett seriöst sällskap med en utomordentligt gedigen kultur bakom sig av bottenlös mänsklig pietet. Det är ett urgammalt medeltida brödrasällskap med loger över hela världen, så att man i princip i vilken kosmopolitisk stad i världen som helst kan uppsöka brödraloger och känna sig som hemma. Det skall bli intressant att ta del av detta ordensliv framöver, och flera gamla bekanta ända nerifrån barndomens dagar har redan visat sig vara medlemmar däri utom sedan årtal försvunna musikkolleger. Kanske fler försvunna vänner ur det förflutna plötsligt dyker upp ur detta ordenssällskaps hemliga gömmor?

Föreningen för Höviskhetens Främjande.

Även detta sällskap har man genom inbjudan blivit medlem i, och syftet är helt enkelt att främja höviskheten. Det behövs inte bara i Sverige. Det är inte bara i Sverige som man ideligen råkar ut för att brev inte besvaras, att det ord man minst av alla får höra är det behövligaste av alla, nämligen 'tack', att gamla vänner flyttar utan att bry sig om att meddela sina nya adresser, osv. Det händer ju till och med i den så oförargliga Göteborgstrafikens pittoreska idyll att det kan uppkomma bråk mellan två bilister för någon bagatell, så att den ena i rent vredesmod sticker ner den andre med kniv så att denne dör - det hände nu i höstas, i stället för att komma ihåg att 'litet vänlighet skadar inte'. Andra länder skall vi inte tala om. En flyktig hänvisning till ovanstående rapport om tågkonduktörerna i Rumänien räcker kanske som antydning om höviskhetens tillstånd i andra länder än Sverige. När det gäller höviskhet torde få länder i världen icke vara U-länder. Detta sällskap har en stor mission att uppfylla.

*Detta är millenniets sista nummer.
Vi hoppas på en fortsättning i nästa millennium,
med en önskan om en god Adventstid och Jul så länge,
för att inte tala om ett Gott Nytt Millennium,
till alla våra läsare.*

Göteborg 21.11.1999